

Målnummer:	T 396-19	Avdelning:	
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	2020-06-16		
Rubrik:	Medansvar enligt aktiebolagslagen. Vid en tillämpning av 25 kap. 18 § aktiebolagslagen ska en förpliktelse att betala ersättning för rättegångskostnader anses uppkomma löpande i takt med att kostnaderna upparbetas.		
Lagrum:	25 kap. 18 § aktiebolagslagen (2005:551)		
Rättsfall:	<ul style="list-style-type: none">• NJA 2009 s. 291• NJA 2013 s. 725• NJA 2019 s. 941		

REFERAT

Varbergs tingsrätt

Mjögäcks Entreprenad Aktiebolag och Å.B., tidigare styrelseledamot i Bofabriken AB, hade samarbetat i projekt gällande nybildning och ombildning av bostadsrätter. I dom den 10 mars 2014 förpliktade Göteborgs tingsrätt Bofabriken AB att till Mjögäcks utge ett kapitalbelopp om 6 822 400 kr jämte ränta avseende ersättning för försäljning av bostadsrätter. Bofabriken AB förpliktades även att utge ersättning för Mjögäcks rättegångskostnader med 200 000 kr jämte ränta enligt lag. Bofabriken AB försattes i konkurs den 17 september 2014.

Mjögäcks väckte talan vid Varbergs tingsrätt mot Å.B. med följande yrkanden.

1. Å.B. ska till Mjögäcks utge, i första hand självständigt och i andra hand solidariskt med tidigare i dom 10 mars 2014 av Göteborgs tingsrätt förpliktade Bofabriken AB, ett kapitalbelopp om 6 822 400 kr, jämte närmare angiven ränta enligt 6 § räntelagen.
2. Å.B. ska till Mjögäcks utge, i första hand självständigt och i andra hand solidariskt med tidigare i dom 10 mars 2014 av Göteborgs tingsrätt förpliktade Bofabriken AB, ett kapitalbelopp om 200 000 kr, jämte närmare angiven ränta enligt 6 § räntelagen.

Å.B. bestred käromålet i dess helhet. Kapitalbelopp och räntor vitsordades som skäliga i och för sig.

I tingsrättens dom antecknades att Mjögäcks i första hand åberopade följande grunder för sin talan.

Ansvarsgenombrott enligt 25 kap. 18 § aktiebolagslagen

Huvudgrund: Förpliktelsen för Bofabriken AB att betala Mjögäcks 6 822 400 kr jämte ränta (punkten 1) och rättegångskostnader (punkten 2) uppkom i och med Göteborgs tingsrätts dom den 10 mars 2014.

Förpliktelseerna för Bofabriken AB att betala Mjögäcks för uppburna köpeskillingar har inte bokförts av Bofabriken AB. Tvärtom har Bofabriken AB låtit intäktsföra försäljningarna av Mjögäcks bostadsrätter. Skuldförhållandet var tvistigt innan tingsrättens dom och får därför anses ha uppkommit genom

tingsrättens dom. Förpliktelsen för Bofabriken AB att betala ränta och rättegångskostnader enligt tingsrättens dom uppkom genom domen.

När domen meddelades den 10 mars 2014 var det egna kapitalet i Bofabriken AB förbrukat till mer än hälften och var så fram till Bofabriken AB:s konkurs. Trots detta upprättades ingen kontrollbalansräkning för Bofabriken AB. Å.B. är således, i egenskap av ensam styrelseledamot i Bofabriken AB, personligt betalningsansvarig för Bofabriken AB:s förpliktelser enligt domen med stöd av 25 kap. 18 § aktiebolagslagen.

Alternativgrund: Förpliktelserna för Bofabriken AB att betala Mjögäcks uppkom vid tidpunkten för respektive bostadsrätts försäljning.

Relevant tidpunkt enligt 25 kap. 20 a § aktiebolagslagen är dag för stämningens ansökans registrering hos tingsrätten minus tre år, dvs. den 18 december 2012.

Med ett bokförande av skulderna till Mjögäcks vid respektive bostadsrätts försäljning var det egna kapitalet i Bofabriken AB förbrukat till mer än hälften innan den 18 december 2012 och var så fram till bolagets konkurs. Eftersom bolaget inte agerat såsom anges i 25 kap. 18 § aktiebolagslagen har ett personligt ansvar för Å.B. uppkommit för alla skulder som uppkom den 18 december 2012 och därefter.

Efter den 18 december 2012 har alltså Å.B. ådragit sig ansvar för ränta enligt 6 § räntelagen på 6 822 400 kr från den 18 december 2012 till den 17 september 2014 samt för rättegångskostnader om 200 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 10 mars 2014 fram till den 17 september 2014.

- - -

Enligt tingsrättens dom åberopade Å.B. följande grunder för sitt bestridande.

Angående Mjögäcks huvudgrund: Å.B. är inte personligt ansvarig för Bofabriken AB:s skulder till Mjögäcks eller för räntor eller rättegångskostnader som Bofabriken AB ålades betalningsskyldighet för enligt domen från Göteborgs tingsrätt.

Förpliktelsen för Bofabriken AB att utge kapitalbeloppet uppkom vid tidpunkten för respektive försäljning av bostadsrätterna, dvs. under 2010 och 2011, och inte när domen meddelades den 10 mars 2014. Vid tidpunkten för förpliktelsens uppkomst förelåg ingen skyldighet för Bofabriken AB att upprätta en kontrollbalansräkning enligt 25 kap. 13 § aktiebolagslagen. Inte heller förelåg en sådan skyldighet den 10 mars 2014. Med anledning härav är styrelseledamoten Å.B. inte personligt ansvarig för Mjögäcks fordran på Bofabriken AB.

Vad gäller Bofabriken AB:s förpliktelse att betala ränta och rättegångskostnader har Å.B. på samma skäl som ovan anförts, bestritt personligt betalningsansvar. Å.B. har vitsordat att förpliktelsen att betala ränta på rättegångskostnader uppkom i samband med att domen meddelades den 10 mars 2014 men har inte kunnat vitsorda att förpliktelsen att betala rättegångskostnader uppkom i samband med att domen meddelades. Rättegångskostnaderna ska vid en tillämpning av 25 kap. 18 § aktiebolagslagen istället anses ha uppkommit när kostnaderna för borgenärerna uppstått, vilket skett löpande vartefter det arbete som rättegångskostnaderna grundas på har utförts.

Angående Mjögäcks alternativgrund: För det fall tingsrätten finner att förpliktelserna för Bofabriken AB att betala/redovisa likvida medel till Mjögäcks uppkom i samband med att bostadsrätterna såldes under 2010 och 2011 har det personliga ansvaret för Å.B. preskriberats i och med att talan inte väckts

inom tre år från förpliktelsens uppkomst. Å.B. har bestritt att det förelåg såväl befarad som faktisk kapitalbrist i Bofabriken AB i samband med att bolagets redovisningsskyldighet till Mjögäcks uppkom och att skyldighet att upprätta kontrollbalansräkning förelåg.

Vad gäller Bofabriken AB:s förpliktelse att betala ränta och rättegångskostnader till Mjögäcks har Å.B. på samma skäl som ovan anförts bestritt personligt betalningsansvar. När det gäller förpliktelseernas uppkomst hänvisas till vad som ovan anförts.

Mjögäcks gjorde även gällande med stöd av 25 kap. 18 § aktiebolagslagen att Å.B. var personligt betalningsansvarig för skulder uppkomna i Bofabriken Förvaltnings AB.

Vidare anförde Mjögäcks som grunder för sina yrkanden att Å.B. var skadeståndsskyldig enligt fastighetsmäklarlagen och sysslomannareglerna i 18 kap HB. Mjögäcks åberopade även skadeståndsskyldighet med anledning av brott.

Tingsrätten (rådmännen Gerd Möllers och Marie-Louise Eskilstorp samt tingsfiskalen Jannike Bjurenheim anförde följande i dom den 24 november 2017.

DOMSKÄL

- - -

Ansvarsgenombrott enligt 25 kap. 18 § aktiebolagslagen

Tidpunkt för den kritiska kapitalbristen

När det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet ska styrelsen genast upprätta och låta bolagets revisor granska en första kontrollbalansräkning. Om styrelsen underlåter det inträder en medansvarsperiod där styrelsens ledamöter solidariskt med bolaget svarar för de förpliktelser som uppkommer i bolaget under tiden därefter under förutsättning att bolagets eget kapital understeg hälften av bolagets registrerade aktiekapital vid den tidpunkt då styrelsens skyldighet att upprätta kontrollbalansräkning uppkom. Medansvarsperioden upphör först när en kontrollbalansräkning som visar att det finns full täckning för aktiekapitalet granskats av revisor och lagts fram på bolagsstämma, då frågan om likvidation hänskjutits till domstol eller då likvidation har beslutats, eller när bolaget försätts i konkurs.

Det är Mjögäcks som har bevisbördan för att det vid en viss given tidpunkt funnits skäl för styrelsen att anta att bolagets kapital understeg den kritiska gränsen, dvs. hälften av det registrerade aktiekapitalet. Mjögäcks har också bevisbördan för att faktisk kritisk kapitalbrist förelegat vid den tidpunkt då styrelsens skyldighet att upprätta kontrollbalansräkning uppkom. När det gäller det senare finns det anledning att ge Mjögäcks en viss bevislättning, se NJA 1988 s. 620 och NJA 1993 s. 484.

För det fall det konstateras att kapitalbrist förelegat vid en viss given tidpunkt, samt att det personliga ansvaret för Å.B. har inträtt, åligger det även Mjögäcks att visa att förpliktelserna uppkommit under medansvarsperioden samt att betalningsskyldigheten inte har preskriberats.

Det är i målet ostridigt att någon kontrollbalansräkning i Bofabriken AB inte upprättats.

Mjögäck har gjort gällande att det egna kapitalet i Bofabriken AB var förbrukat till mer än hälften redan innan den 18 december 2012 och i vart fall när Göteborgs tingsrätts dom meddelades den 10 mars 2014. Mjögäck har inte angett någon specifik tidpunkt för när faktisk kritisk kapitalbrist skulle ha förelegat och skyldighet därmed inträtt för Bofabriken AB att upprätta en kontrollbalansräkning.

Det får anses utrett i målet att bostadsrätterna, varom det tvistats, såldes under 2010 och 2011, att Bofabriken AB då intäktsförde likviderna från försäljningarna och att någon motsvarande skuld till Mjögäck inte bokfördes. Årsredovisningen för 2010 visar att aktiekapitalet i Bofabriken AB var intakt. Mjögäck har gjort gällande att med ett bokförande av skulderna till Mjögäck så hade det egna kapitalet i Bofabriken AB till mer än hälften varit förbrukat. Å.B. har bestritt att han hade någon skuld till Mjögäck vid tidpunkten för och med anledning av bostadsrättsförsäljningarna. Någon utredning om det samarbete som förelegat när det gäller försäljningarna har inte presenterats. Även om Göteborgs tingsrätt i domen den 10 mars 2014 konstaterat att Bofabriken AB var skyldigt att utge försäljningslikviderna till Mjögäck har Mjögäck, enligt tingsrättens förmenande, inte förmått visa att omständigheterna var sådana att Å.B. i egenskap av styrelseledamot - vid tidpunkten för när bostadsrätterna försåldes - hade anledning att anta att en kritisk kapitalbrist förelåg i bolaget.

Av årsredovisningen för 2012 framgår att det egna kapitalet i Bofabriken AB vid tidpunkten den 31 december 2012 i princip var intakt. Enligt revisionsberättelsen till årsredovisningen, daterad den 8 januari 2014, har revisorn H.K. dock varken kunnat till- eller avstyrka att årsstämman fastställer balansräkningen eller resultaträkningen. Som skäl angavs bl.a. att det förelåg osäkerhet om värdet på stora delar av Bofabriken AB:s fordringar samt osäkerhet beträffande storleken på väsentliga skuldbelopp. Av revisionsberättelsen framgår vidare att "Bolagets bokförda värde på andelar i koncernföretag överstiger eget kapital i bolaget. Någon vinstdrivande verksamhet som skulle kunna motivera övervärde finns för närvarande inte i bolagen" samt att osäkerheten om storleken på väsentliga delar av Bofabriken AB:s skulder var "en allvarlig brist". Inte heller hade årsredovisningen avlämnats inom lagstadgad tid. Av förvaltarberättelsen till Bofabriken AB:s konkurs framgår att "verksamheten i Bofabriken AB under åren 2013 och 2014 bekräftade revisorns farhågor om att andelar/aktier och fordringar är övervärderade". Konkursförvaltaren konstaterade härvid att styrelsen redan under 2013, men senast i januari 2014 då nämnda revisionsberättelse lämnats, borde ha upprättat en kontrollbalansräkning. Vidare framgår av förvaltarberättelsen att Bofabriken AB "torde" ha varit på obestånd sedan den 31 december 2013.

Det är styrelsens ansvar att kontinuerligt ha kontroll över bolagets ekonomiska ställning. Å.B. har varit ensam styrelseledamot för Bofabriken AB. Han måste därmed senast i samband med undertecknandet den 8 januari 2014 av årsredovisningen för räkenskapsåret 2012, med anledning av innehållet i revisionsberättelsen, förstått att det fanns anledning anta att en kritisk kapitalbrist förelåg i bolaget och att skyldighet att upprätta en kontrollbalansräkning då förelåg.

Frågan är därefter om Mjögäck förmått visa att det vid denna tidpunkt förelåg en faktisk kritisk kapitalbrist i Bofabriken AB. Någon utredning därom, utöver vad som framgår av årsredovisning, revisionsberättelse och förvaltarberättelse saknas. Den omständigheten att Bofabriken AB vid utgången av 2013 "torde" ha varit på obestånd talar i och för sig starkt för att faktisk kritisk kapitalbrist förelåg vid tidpunkten för när skyldigheten att upprätta kontrollbalansräkning inträdde, dvs. i januari 2014. Förvaltaren har dock inte med säkerhet kunnat ange obeståndstidpunkten och några säkra slutsatser av utredningen i övrigt går inte att dra om när obeståndet inträffade eller när faktisk kritisk kapitalbrist

i bolaget förelåg. Tingsrätten anser därför inte att Mjögäcks förmått styrka att det förelåg en faktisk kritisk kapitalbrist i Bofabriken AB vid tidpunkten för när skyldigheten för styrelsen i Bofabriken AB att upprätta kontrollbalansräkning uppkom. Personligt betalningsansvar för Å.B. har därmed inte inträtt. Mjögäcks yrkanden under punkten 1 och punkten 2 kan därför inte vinna bifall på den återopade grunden om medansvar i aktiebolagslagen.

- - -

Tingsrätten fann däremot att Å.B. var personligt betalningsansvarig för Bofabriken Förvaltnings AB:s skuld till Mjögäcks.

Vidare fann tingsrätten på anförda skäl att Mjögäcks talan inte kunde bifallas på grund av skadeståndsskyldighet enligt fastighetsmäklarlagen, enligt sysslomannareglerna i 18 kap. HB eller med anledning av brott.

DOMSLUT

Tingsrätten förpliktade Å.B. att solidariskt med Bofabriken Förvaltnings AB utge yrkat belopp jämte ränta till Mjögäcks. Tingsrättens ställningstagande till yrkandena 1 och 2 återspeglas inte i domslutet.

Hovrätten för Västra Sverige

Å.B. överklagade i Hovrätten för Västra Sverige och yrkade att hovrätten skulle lämna Mjögäcks Entreprenad Aktiebolags talan utan bifall.

Även Mjögäcks Entreprenad Aktiebolag överklagade och yrkade att hovrätten skulle bifalla den talan bolaget förde vid tingsrätten.

Parterna bestred varandras ändringsyrkanden.

Hovrätten (hovrättsråden Ingrid Björck, Göran Nilsson och Åsa Toll samt tf. hovrättsassessorn Joakim Hall, referent) anförde följande i dom den 18 december 2018.

HOVRÄTTENS DOMSKÄL

- - -

Bofabriken AB

Hovrätten instämmer i tingsrättens bedömning att i avsaknad av närmare utredning avseende det samarbete som förelegat mellan parterna och uppdragens karaktär går det inte att dra slutsatsen att Å.B. är skadeståndsskyldig enligt fastighetsmäklarlagen, sysslomannareglerna i handelsbalken eller på grund av brott. Mjögäcks talan kan alltså inte bifallas på dessa grunder.

När det gäller frågan om Å.B. ådragit sig personligt betalningsansvar enligt 25 kap. 18 § aktiebolagslagen ansluter sig hovrätten till tingsrättens bedömning att det genom den utredning som lagts fram inte är visat att omständigheterna varit sådana att Å.B. före årsskiftet 2013/14 haft skäl att anta att bolagets egna kapital understeg häften av det registrerade aktiekapitalet. Däremot finner hovrätten - i likhet med tingsrätten - att Å.B. i vart fall i samband med att han den 8 januari 2014 undertecknade årsredovisningen för räkenskapsåret 2012 och då fick del av revisionsberättelsen, måste ha förstått att det fanns anledning att anta att en kritisk kapitalbrist förelåg i Bofabriken AB och att han var skyldig att upprätta en kontrollbalansräkning.

Hovrätten anser att revisionsberättelsen till årsredovisningen 2012 och konkursförvaltarens förvaltarberättelse talar starkt för att det förelåg en faktisk kritisk kapitalbrist den 8 januari 2014. I målet har ingen som helst utredning lagts fram som skulle tala för motsatsen. Under dessa förhållanden har Mjögäcks uppfyllt sin bevisbörda när det gäller faktisk kritisk kapitalbrist. Hovrätten anser således, till skillnad från tingsrätten, att Mjögäcks har visat att det förelåg en faktisk kritisk kapitalbrist den 8 januari 2014 och att Å.B. därför är personligt betalningsansvarig för förpliktelser som uppkom för bolaget under den tid som underlåtenheten bestod, d.v.s. fram till och med konkursen den 17 september 2014.

Mjögäcks yrkande grundas på förpliktelsen för Bofabriken AB att till Mjögäcks betala 6 822 400 kr och rättegångskostnader jämte ränta enligt Göteborgs tingsrätts dom den 10 mars 2014. Domen är meddelad under medansvarsperioden. Den avgörande frågan för Å.B:s personliga betalningsansvar är om också förpliktelserna kan anses ha uppkommit under den perioden.

Enligt hovrättens uppfattning medför inte det förhållande att skulden var tvistig och tydligen inte heller bokförd av Bofabriken AB att förpliktelsen av de skälen kan anses ha uppkommit när domen meddelades. Hovrätten anser i stället att förpliktelserna uppkom vid tidpunkten för respektive bostadsrätts försäljning. Eftersom bostadsrätterna inte såldes under medansvarsperioden kan inte Mjögäcks yrkande i den delen vinna bifall. Enligt hovrätten bör förpliktelsen att betala ränta följa kapitalbeloppet (se Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, andra upplagan, 2015, s. 187). Detta innebär att Å.B. inte heller är personligt betalningsansvarig för förpliktelsen att betala ränta på 6 822 400 kr.

I domen den 10 mars 2014 förpliktades Bofabriken AB att betala Mjögäcks rättegångskostnad om 200 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen. Rättegångskostnaderna kan inte anses följa kapitalbeloppet på sådant sätt som räntan gör, något som inte heller påstås i målet. Det finns då två möjliga sätt att se på Å.B:s personliga betalningsansvar för rättegångskostnaderna. Det ena är att - såsom Mjögäcks hävdade - förpliktelsen uppkom när domen meddelades. För detta synsätt talar främst att samtliga för fordringens fullbordan nödvändiga omständigheter är avhängiga domstolens ställningstagande i den tvist som rättegångskostnaderna hänför sig till (jfr Svea hovrätts dom den 30 oktober 2008 i mål nr T 2201-08 samt Oppenheimer m.fl, Företag i kris, femte upplagan, 2013, s. 263 ff. [HovR 90] och s. 475 ff. [TR 125]). Det andra är att - vilket Å.B. hävdade - förpliktelserna uppkom i takt med att rättegångskostnaderna upparbetades. Detta synsätt har förespråkats av Lindskog (se Lindskog, a.a., s. 188-189).

Det av Lindskog förespråkade synsättet är enligt hovrätten väl förenligt med vad som i allmänhet bör anses gälla i fråga om en förpliktelses uppkomst. Visserligen kan svårigheter uppkomma att avgöra när en viss del av rättegångskostnaderna uppkommit. Den part som begär att medansvaret ska ersätta även rättegångskostnader i en tvist har dock normalt sett goda möjligheter att säkra bevisning kring när dessa uppkommit. Ett synsätt som innebär att förpliktelsen uppkommer när domen meddelas medför däremot oförutsebara konsekvenser, exempelvis skulle inget personligt betalningsansvar för rättegångskostnader komma i fråga om styrelsen ansöker om likvidation omedelbart innan domen meddelas. Enligt hovrättens uppfattning bör därför förpliktelserna anses ha uppkommit när rättegångskostnaderna upparbetades.

Mjögäcks har inte presenterat någon utredning om när rättegångskostnaderna uppkom. Målet inleddes vid tingsrätten 2012. Även om viss del av rättegångskostnaderna måste ha upparbetats under målets förberedelse kan man hålla för visst att en betydande del av kostnaderna har avsett genomförande av huvudförhandling och förberedelse inför denna (se 35 kap. 2 § RB). Hovrätten finner därmed att 50 000 kr av rättegångskostnaderna måste anses ha uppkommit under ansvarsperioden mellan den 8 januari 2014 och den

10 mars 2014. Skäl till jämkning på sätt Å.B. gjort gällande saknas. Anledning saknas att inte låta Å.B. svara solidariskt med Bofabriken AB. Å.B. ska därför förpliktas att solidariskt med Bofabriken AB betala 50 000 kr till Mjögäcks jämte ränta enligt 6 § räntelagen på beloppet från den 10 mars 2014 till den 17 september 2014.

Bofabriken Förvaltnings AB

Hovrätten fann på anförda skäl att Mjögäcks talan mot Å.B. såvitt gällde personligt betalningsansvar för skulder i Bofabriken Förvaltnings AB skulle ogillas.

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Med upphävande av tingsrättens dom förpliktar hovrätten

a)

Å.B. att, solidariskt med tidigare i dom den 10 mars 2014 av Göteborgs tingsrätt i mål nr T 11704-12 förpliktade Bofabriken AB, till Mjögäcks Entreprenad Aktiefbolag betala 50 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen på beloppet från den 10 mars 2014 till den 17 september 2014;

b) - - -

Högsta domstolen

Mjögäcks Entreprenad Aktiefbolag överklagade och yrkade bl.a. att Å.B. solidariskt med Bofabriken AB skulle betala 6 822 400 kr respektive 200 000 kr jämte ränta till Mjögäcks.

Å.B. motsatte sig att hovrättens dom ändrades.

Med utgångspunkt i hovrättens bedömning att en medansvarsperiod (jfr 25 kap. 18 § aktiefbolagslagen) började löpa för Å.B. den 8 januari 2014, meddelade HD prövningstillstånd i frågan om vid vilken tidpunkt en förpliktelse att betala rättegångskostnader skulle anses ha uppkommit. - Frågan om prövningstillstånd rörande målet i övrigt skulle vila.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, justitiesekreteraren Cecilia Andgren, föreslog i betänkande att HD skulle meddela följande dom.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Å.B. var styrelseledamot i Bofabriken AB (Bofabriken). Den 17 september 2014 försattes Bofabriken i konkurs.
2. Under 2012 inledde Mjögäcks en tvist mot Bofabriken avseende ersättning för försäljning av bostadsrätter. Genom en dom den 10 mars 2014 förpliktades Bofabriken att betala ett kapitalbelopp om drygt 6 800 000 kr samt rättegångskostnader uppgående till 200 000 kr avseende ombudsarvode jämte viss ränta till Mjögäcks.
3. Under 2015 väckte Mjögäcks talan mot Å.B. och yrkade bl.a. ersättning för de rättegångskostnader som Bofabriken hade förpliktats att betala genom domen från 2014. Grunden för Mjögäcks talan var sammanfattningsvis att Å.B., i egenskap av styrelseledamot i Bofabriken, inte hade fullgjort sina skyldigheter enligt 25 kap. 13 § aktiefbolagslagen och att han därför var betalningsansvarig

för förpliktelser uppkomna under den s.k. medansvarsperioden (jfr 18 §). Mjögäckes menade att en förpliktelse att betala rättegångskostnader hade uppkommit genom domen som hade meddelats under denna period, varför Å.B. var betalningsskyldig för hela det utdömda beloppet avseende rättegångskostnader.

4. Å.B. bestred Mjögäckes talan. Han gjorde bl.a. gällande att det inte förelåg något medansvar för honom och att han under alla förhållanden enbart kunde bli ansvarig för rättegångskostnader som hade upparbetats under den av Mjögäckes påstådda medansvarsperioden.

5. Tingsrätten ogillade talan i denna del redan på den grunden att Mjögäckes inte hade visat att en medansvarsperiod hade börjat löpa för Å.B.

6. Målet överklagades till hovrätten som - till skillnad från tingsrätten - har ansett att en medansvarsperiod har löpt från den 8 januari 2014 fram till dess att Bofabriken försattes i konkurs. Hovrätten har förpliktat Å.B. att ersätta Mjögäckes med 50 000 kr jämte ränta, vilket avser den del av rättegångskostnaderna som har ansetts upparbetade under medansvarsperioden.

Prejudikatfrågan

7. HD har, med utgångspunkt i hovrättens bedömning att en medansvarsperiod började löpa för Å.B. den 8 januari 2014, meddelat prövningstillstånd i frågan om vid vilken tidpunkt en förpliktelse att betala rättegångskostnader ska anses ha uppkommit.

8. Frågan om prövningstillstånd i målet i övrigt har förklarats vilande.

Personligt betalningsansvar vid kapitalbrist

9. Regler om de skyldigheter som styrelsen i ett aktiebolag har vid misstanke om kapitalbrist i bolaget finns i 25 kap. 13-17 §§ aktiebolagslagen.

10. Om styrelseledamöterna inte följer det mönster som föreskrivs i 13-17 §§ kan det leda till personligt betalningsansvar för ledamöterna. De får då svara solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget under den tid som underlåtenheten består, den s.k. medansvarsperioden (se 18 §).

Allmänt om uppkomsttidpunkten enligt 25 kap. 18 § aktiebolagslagen

11. Det personliga betalningsansvaret för styrelseledamöter avser således uteslutande sådana förpliktelser som uppkommer under ansvarsperioden enligt 18 § (jfr 20 §).

12. Vid tillämpningen av 18 § ska uppkomsttidpunkten för en förpliktelse bestämmas med beaktande av ändamålet med regleringen. Det övergripande syftet med kapitalbristreglerna är att skydda bolagsborgenärerna. Reglerna är vidare avsedda att ge styrelsen ett incitament att vid misstanke om kapitalbrist i bolaget genomlysas bolagets ställning och, om kapitalbrist visar sig föreligga, se till att bolaget antingen avvecklas eller konsolideras. Regelverket - som således utgör en del av det aktiebolagsrättsliga kapitalskyddet - har därmed en tydlig handlingsdirigerande funktion. (Jfr bl.a. NJA 2009 s. 291 på s. 298 f., NJA 2013 s. 725 p. 5 och 8-9 och "Det preskriberade medansvaret" HD:s dom den 3 december 2019 i mål T 1274-19 p. 16.)

Uppkomsttidpunkten för rättegångskostnader

13. Frågan är då när en förpliktelse att betala rättegångskostnader ska anses uppkomma i den mening som avses i 25 kap. 18 § aktiebolagslagen.

14. Huvudregeln vid fördelning av rättegångskostnader i tvistemål har gjorts beroende av utgången i målet (jfr 18 kap. 1 § RB). Det är således först genom domstolens avgörande i själva huvudfrågan som frågan om rättegångskostnader också avgörs (jfr 18 kap. 8 och 14 §§ RB). Detta har anförts som ett skäl för att en förpliktelse att betala rättegångskostnader ska anses uppkomma i samband med att domstolen avgör målet (jfr Bertil Oppenheimer m.fl. Företag i kris, 5 uppl. 2013, s. 66).

15. En ordning som innebär att en förpliktelse att betala rättegångskostnader uppkommer genom domstolens avgörande, skulle dock leda till en ohållbar slumpmässighet. Detta skulle t.ex. innebära att för det fall en dom meddelas endast en dag efter ansvarsperiodens början så skulle medansvaret omfatta rättegångskostnaderna trots att dessa i sin helhet var hänförliga till tiden dessförinnan. Lika orimligt skulle det förhålla sig om domen meddelades en dag efter ansvarsperiodens slut vilket då skulle betyda att rättegångskostnaderna inte omfattas av medansvaret. En sådan tillämpning kan inte anses förenlig med ändamålet bakom bestämmelserna och reglernas handlingsdirigerande funktion (jfr p. 12 och Stefan Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, 2 uppl. 2015 s. 188 not 511).

16. Ett alternativ till ovanstående ordning har ansetts vara att uppkomst-tidpunkten i stället bör knytas till antingen talans väckande eller moderkravets uppkomst. Även en sådan ordning skulle dock leda till en påfallande godtycklighet i fråga om när medansvar kan antas föreligga (jfr Stefan Lindskog a.a. s. 189 not 511 och däri gjorda hänvisningar).

17. En sådan tillämpning skulle vidare förutsätta att en förpliktelse att betala rättegångskostnader i det närmaste skulle anses vara identisk eller accessorisk med den förpliktelse som talan avser eller talans väckande. Ett sådant synsätt är dock inte rimligt bl.a. med hänsyn till den riskökning som en fortlöpande process i regel innebär på grund av tillkommande rättegångskostnader. Dessutom skulle en sådan ordning innebära att det efter talans väckande eller moderkravets uppkomst inte skulle finnas något egentligt incitament för styrelseledamöterna att följa det handlingsmönster som lagen föreskriver.

18. I stället är det med ändamålet bakom reglerna mest förenliga synsättet att en förpliktelse att betala rättegångskostnader anses uppkomma löpande i takt med att kostnaden upparbetas, t.ex. genom att ett ombud utför visst arbete eller att en utgift betalas. (Jfr bl.a. Stefan Lindskog, a.a. s. 189 not 511 samt Erik Nerep och Per Samuelsson, Aktiebolagslagen - en lagkommentar, 2020-01-01, Juno, kommentaren till 25 kap. 18 § under 2.7.4 Rättegångskostnader. Jfr även 18 kap. 8 § RB angående vad som avses med rättegångskostnad.)

19. Detta innebär att det endast är rättegångskostnader som är hänförliga till den s.k. medansvarsperioden som kan bli föremål för personligt betalningsansvar hos styrelseledamöterna. Om talan har väckts före periodens början omfattar medansvaret således inte sådana rättegångskostnader som har upparbetats fram till denna tidpunkt.

20. Vidare kan en borgenär efter periodens slut inte anses ha något - ur aktiebolagsrättsligt perspektiv - skyddsvärt intresse av att erhålla ersättning för kostnader som uppkommer därefter. Detta gäller särskilt då reglerna - till skillnad från bestämmelserna i 18 kap. RB - inte fyller någon egentlig reparativ funktion. Inte heller kostnader som har upparbetats efter periodens slut omfattas således, vilket gäller oavsett om tvisten rör en förpliktelse som omfattas av medansvar eller inte (jfr p. 16. Jfr även Stefan Lindskog, a.a. s. 189 not 512 och NJA 2018 s. 602 p. 26-28).

21. Sammanfattningsvis ska således den i beslutet om prövningstillstånd ställda frågan besvaras så, att en förpliktelse att betala rättegångskostnader uppkommer löpande, i takt med att kostnaden upparbetas.

Bedömningen i detta fall

22. Med hänsyn till hur den i prövningstillståndet ställda frågan har besvarats, och då det saknas skäl att meddela prövningstillstånd i målet i övrigt, ska hovrättens domslut fastställas.

DOMSLUT

HD förklarar att en förpliktelse att betala rättegångskostnader, vid en tillämpning av 25 kap. 18 § aktiebolagslagen (2005:551) ska anses uppkomma löpande i takt med att kostnaden upparbetas.

HD meddelar inte prövningstillstånd i målet i övrigt. Hovrättens domslut står därmed fast.

HD (justitieråden Ann-Christine Lindeblad, Johnny Herre, Agneta Bäcklund, Petter Asp och Johan Danelius, referent) meddelade den 16 juni 2020 följande dom.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Å.B. var styrelseledamot i Bofabriken AB från 2009 till dess att bolaget försattes i konkurs den 17 september 2014.
2. Under 2012 uppkom en tvist mellan Mjögäcks och Bofabriken om ersättning för försäljning av bostadsrätter. Genom en dom den 10 mars 2014 förpliktades Bofabriken att till Mjögäcks betala ett kapitalbelopp på omkring 6,8 miljoner kr samt ersättning för rättegångskostnader på 200 000 kr avseende ombudsarvode.
3. Mjögäcks väckte under 2015 talan mot Å.B. och yrkade bl.a. att han till bolaget skulle betala den ersättning för rättegångskostnader som Bofabriken hade förpliktats att betala genom domen från 2014. Till stöd för sin talan åberopade Mjögäcks, såvitt nu är av intresse, att Å.B., i egenskap av styrelseledamot i Bofabriken, inte hade fullgjort sina skyldigheter enligt 25 kap. 13 § aktiebolagslagen (2005:551) och att han därför var medansvarig för de förpliktelser som hade uppkommit för Bofabriken under en viss period före konkursen (den s.k. medansvarsperioden, se 25 kap. 18 §). Mjögäcks menade att Å.B. på denna grund var betalningsansvarig för hela det utdömda beloppet avseende rättegångskostnader, eftersom domen hade meddelats under denna period.
4. Å.B. bestred bifall till Mjögäcks talan. Han invände att det inte förelåg något medansvar för honom och att han under alla förhållanden enbart kunde bli ansvarig för rättegångskostnader som hade upparbetats under den av Mjögäcks påstådda medansvarsperioden.
5. Tingsrätten ogillade talan i den aktuella delen på den grunden att Mjögäcks inte hade visat att det uppkommit en sådan kritisk kapitalbrist i Bofabriken som krävs för att personligt betalningsansvar för styrelseledamöter ska inträda.
6. Hovrätten har ansett det visat att det uppkommit en kritisk kapitalbrist i Bofabriken och att Å.B. varit medansvarig för de förpliktelser som uppkommit för bolaget från den 8 januari 2014 fram till dess att bolaget försattes i konkurs den 17 september 2014. Hovrätten har på den grunden förpliktat Å.B. att till Mjögäcks betala 50 000 kr jämte ränta, vilket avser den del av rättegångskostnaderna som har ansetts upparbetade under medansvarsperioden.

Prejudikatfrågan

7. HD har, med utgångspunkt i hovrättens bedömning att en medansvarsperiod började löpa för Å.B. den 8 januari 2014, meddelat prövningstillstånd i frågan om vid vilken tidpunkt förpliktelsen att betala ersättning för rättegångskostnader ska anses ha uppkommit.

8. Frågan om prövningstillstånd i målet i övrigt har förklarats vilande.

Styrelseledamöters personliga betalningsansvar vid kapitalbrist

9. I 25 kap. 13-17 §§ aktiebolagslagen finns bestämmelser som ålägger bolagets styrelse att agera på ett visst sätt vid tecken på kapitalbrist i bolaget. Om styrelsen underlåter att vidta de åtgärder som lagen anger, kan det enligt 18 § leda till att styrelsens ledamöter får ansvara solidariskt med varandra och med bolaget för de förpliktelser som uppkommer under den tid som underlåtenheten består, medansvarsperioden.

10. Det övergripande syftet med bestämmelserna om styrelseledamöternas personliga betalningsansvar är att skydda bolagets borgenärer. En aspekt av detta är bestämmelsernas handlingsdirigerande funktion; det personliga betalningsansvaret skapar incitament för styrelsens ledamöter att följa det handlingsmönster som lagen föreskriver till undvikande av att bolaget fortsätter att driva sin verksamhet utan tillräckligt kapital. (Se prop. 2000/01:150 s. 34 f. och 43.) En annan aspekt är att enskilda borgenärs möjligheter att få betalt för sina fordringar faktiskt ökar genom att de kan rikta sina krav inte bara mot bolaget utan även mot styrelsens ledamöter.

Utgångspunkter för bedömningen av tidpunkten för en förpliktelses uppkomst enligt 25 kap. 18 §

11. HD har i rättsfallet "ProCell" NJA 2009 s. 291 uttalat att det inte finns någon för alla fall gällande princip för att bestämma när en fordran ska anses ha uppkommit. Att en fordran inte är fullgånngen vid en viss tidpunkt hindrar inte att den vid tillämpningen av ett särskilt regelverk ändå kan anses existera, om åtminstone någon eller några av de omständigheter som krävs för att fordringen ska bli fullgånngen har förelegat vid den aktuella tidpunkten. Vid denna bedömning ska syftet med det regelverk som tillämpas tillmätas stor betydelse.

12. Bedömningen av när en förpliktelse ska anses ha uppkommit vid tillämpningen av 25 kap. 18 § aktiebolagslagen ska således göras med hänsyn till syftet med bestämmelserna om styrelseledamöters personliga betalningsansvar. Det innebär att borgenärsintresset ska tillmätas särskild betydelse (jfr p. 10). Samtidigt ska det beaktas att bestämmelserna utgör ett begränsat undantag från den för aktiebolagsformen grundläggande principen att varken aktieägare eller bolagets företrädare har något personligt betalningsansvar för aktiebolagets skulder.

13. I rättspraxis har det, i fråga om avtalsgrundade förpliktelser, ansetts vara av betydelse för bedömningen bl.a. i vilken utsträckning den risk som avtalet innefattar för borgenären har förändrats under medansvarsperioden samt vilka rättsliga och faktiska möjligheter att påverka avtalsförhållandet som har funnits under denna period (se "Kosmiska Ocean" NJA 2013 s. 725 p. 9 och 12 samt "Det preskriberade medansvaret" NJA 2019 s. 941 p. 16 och 25).

Tidpunkten för uppkomsten av en förpliktelse att betala ersättning för rättegångskostnader

14. Huvudregeln vid fördelning av rättegångskostnader i tvistemål är att den förlorande parten ansvarar för den vinnande partens kostnader (18 kap. 1 § RB). Det är således först genom domstolens avgörande i huvudfrågan som frågan om ansvaret för rättegångskostnader avgörs. Detta har anförts som ett skäl för att vid tillämpningen av 25 kap. 18 § aktiebolagslagen anse att en

förpliktelse att betala ersättning för rättegångskostnader uppkommer först i samband med att domstolen avgör målet (jfr Bertil Oppenheimer m.fl., Företag i kris, 5 uppl. 2013, s. 66). Ett annat skäl för en sådan ordning är att den är tydlig och därmed lätt att tillämpa i praktiken.

15. Att bestämma tidpunkten för förpliktelsens uppkomst på detta sätt framstår dock som problematiskt i förhållande till ansvarsbestämmelsernas syfte och funktion. Frågan om i vilken utsträckning personligt betalningsansvar uppkommer för borgenärens rättegångskostnader blir med detta synsätt frikopplad från hur borgenärens risk i förhållande till dessa kostnader har förändrats över tiden och vilka möjligheter det har funnits till påverkan genom olika ställningstaganden och dispositioner i rättegången. Utfallet av en sådan tillämpning kan i stället bli slumpmässigt och beroende av omständigheter som varken styrelseledamöterna eller borgenären råder över (jfr Stefan Lindskog, Kapitalbrist i aktiebolag, 2 uppl. 2015, s. 188 f. not 511).

16. I litteraturen har även diskuterats alternativen att förpliktelsen att ersätta rättegångskostnader ska anses uppkomma vid tidpunkten för uppkomsten av den huvudfordran som det har tvistats om i målet eller vid tidpunkten för talans väckande (se bl.a. Lindskog a.st.). Inte heller med dessa alternativ uppnås emellertid något tydligt samband mellan styrelseledamotens personliga betalningsansvar och borgenärens riskexponering under medansvarsperioden. Därtill kommer att det från mer allmänna utgångspunkter framstår som långtgående att anse att en förpliktelse att utge ersättning för motpartens rättegångskostnader uppkommer redan genom uppkomsten av den förpliktelse som det senare uppkommer en tvist om eller vid den tidpunkt då denna tvist görs till föremål för rättegång.

17. Det sagda talar för det fjärde alternativ som har diskuterats, nämligen att en förpliktelse att ersätta rättegångskostnader i stället ska anses uppkomma successivt i takt med att borgenären upparbetar kostnader i målet, t.ex. genom att ett ombud som har anlåtats utför arbete på uppdrag av sin huvudman.

18. En sådan tillämpning innebär att tidpunkten för när en förpliktelse av detta slag ska anses ha uppkommit korresponderar med när borgenären själv ådrog sig den kostnad som ska ersättas. På så sätt upprätthålls en tydlig koppling mellan det personliga betalningsansvaret och borgenärens riskexponering under medansvarsperioden. Ett successivt ökande betalningsansvar för borgenärens rättegångskostnader under denna period ligger också väl i linje med bestämmelsernas handlingsdirigerande funktion och med hur bestämmelserna har tillämpats på andra typer av förpliktelser (jfr p. 13). Resultatet blir att styrelseledamöterna, oberoende av när målet inleddes eller avslutades, riskerar att få ersätta de rättegångskostnader som borgenären har upparbetat under medansvarsperioden men inte de kostnader som är hänförliga till tiden innan denna period har börjat löpa eller efter att den har upphört.

19. Slutsatsen blir att en tolkning av 25 kap. 18 § som innebär att en förpliktelse att ersätta motpartens rättegångskostnader uppkommer löpande i takt med att kostnaderna upparbetas stämmer bäst med de ifrågavarande bestämmelsernas syfte och funktion. Att bestämmelserna med en sådan tolkning ibland kan vara svårare att tillämpa än om förpliktelsen i stället skulle anses uppkomma vid en och samma tidpunkt utgör inget avgörande skäl mot denna tolkning.

Bedömningen i detta fall

20. Bofabrikens förpliktelse att betala ersättning för rättegångskostnader ska, vid en tillämpning av 25 kap. 18 § aktiebolagslagen, anses ha uppkommit löpande i takt med att kostnaderna upparbetades (se p. 17-19).

21. Det saknas skäl att meddela prövningstillstånd i målet i övrigt. Hovrättens domslut ska alltså stå fast.

DOMSLUT

HD förklarar att vid en tillämpning av 25 kap. 18 § aktiebolagslagen (2005:551) ska en förpliktelse att betala ersättning för rättegångskostnader anses uppkomma löpande i takt med att kostnaderna upparbetas.

HD meddelar inte prövningstillstånd i målet i övrigt. Hovrättens domslut står därmed fast.

Sökord: Personligt betalningsansvar; Aktiebolag; Förpliktelsers uppkomst; Kapitalbrist; Medansvar; Rättegångskostnader
